

DR KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

SZOMBAT

**Igehirdető Vészi József
és Prohászka Ottokár**

Irta: Hajdu Miklós dr.

Reichsdeutsche Schule

**A német nagyvezérkar egy
zsidó hadnagy hőstetteiről**

Dr. Hevesi Ferenc: Felekezeti
árnyalatok Amerikában. — Üdvöz-
let Iza néninek. — Néhány utólagos
megjegyzés a GFB ügghöz. stb. —
Olvasom . . . ! Nem olvasom . . . !
— H i r e k.

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

Egy csendes, politika- mentes bojkottról

A hitlerizmus első kitörései, az egész művelt emberiséget megbotránkoztató drákói intézkedései és középkori rendeletei hatása alatt mondotta a volt indiai alkirály Lord *Reading* veje és az angol nagyipar egyik kiválósága Lord *Melhatt* fia, aki nemrégiben vallást cserélt, amennyiben az anglikán egyházból, amelyben hat éves kora óta nevelkedett, visszalépett a zsidóságba, hogy az egész zsidóságnak meg kell mutatnia a német terroristáknak az ő gazdasági hatalmát, akár általános bojkott útján. Amilyen érthető és imponáló volt az angol-zsidó lord e fájdalom-kitörése, épp annyira kivihetetlennek bizonyult. A földön szétszórt zsidóság nem hirdethet bojkottot Németország ellen, mert tekintettel kell lennie hazája politikai és gazdasági érdekeire. Csak olyan országokban lehet eredményes a zsidóság bojkott-mozgalma, ha ez csak egy válfaja az illető országban uralkodó általános, ilyen célú áramlatnak. És valóban: némely ország zsidósága e tekintetben olyan helyzetben van, mint amilyenben voltak a világháború idejében a magyar-osztrák zsidó katonák, akik egyszerre harcolhattak hazájuk legnagyobb ellensége: az orosz imperializmus, de felekezetük és közösségük legnagyobb elnyomója: a cárizmus ellen. Éppen ezért most igen eredményes bojkottmozgalmat folytat a lengyel zsidóság, ahol a rabbik is tekintélyük teljes felhasználásával hirdetik az ezer és ezer lengyel zsidó családot érintő bojkottmozgalmak országból kiüldözö hitleri rendszer gazdasági tönkretetésének és elnyomásának jogosultságát. Az ő mozgalmuk azért lehet aktív és eredményes, mert megegyezik az általános, a hitlerizmust félve gyűlölő lengyelországi politikával. A csehszlovák köztársaság területén szintén nagy a hitlerofobia, a náci rendszertől való idegenkedés és ebben a keretben a zsidók szabadon hirdethetik azt, hogy a zsidó becsület megkívánja a gyűlölő ellen a gazdasági retorziót. Egyéb országokban ez a bojkott nem lehet nyilvánosan megszervezve, már

csak azért sem, mert visszahatással és kedvezőtlen befolyással lehet a németországi zsidók helyzetére. Felelős zsidó tényezők egyébiránt ismételten hangsúlyozták, hogy a zsidóságnak, mint közösségnek ilyen eszközökkel élni nem lehet, nem állhat azon az állásponton „vim vi repellere“, mert a zsidóság ereje a német birodalom erejéhez képest kicsiny, már pedig a mozgalomnak nem szabad vereséggel végződnie és ha nem tudja legyűrni a hitlerizmust, akkor máris vereséget szenvedett és mérhetetlen károkat okozott. Minden országban azonban a zsidó egyén megcsinálhatja a maga kicsiny körében saját egyéni bojkottját, ha van elég önfegyelmzése. De akciók, manifestációk és tüntetések célszerűtlenek és mellőzendők.

Ebből a megfontolásból megérthető a magyar zsidók állásfoglalása, amelyet determinál s megszab a Magyarország politikai és gazdasági érdekeire való tekintet. Nálunk nincs kimondott németellenes bojkott semmiféle téren. Hisz egy kimondott zsidó lap hosszú hirdetést közöl egy *hamburgi hajózási társaságról*, holott a külföldi zsidó lapok telve vannak erre vonatkozó bojkott-felhívásokkal. Ezek a lapok még azt is megemlítik gunyosan, hogy a német hajóstársaságok, elfeledve a hitleri rohamosztagos politikát, hajlandók hajóikon teljesen rituális, garantált kóser kosztot adni az utasoknak. Egy-egy filmtársaság, *egy-egy film ellen* majdnem minden zsidónak lehetne nálunk is kifogása, de éppen magasabb szempontokra való tekintettel hallgatunk.

Van a pesti zsidó életben egy terület, amelyre még nem világítottak rá a német bojkottmozgalommal való kapcsolatban. Van Budapesten a német birodalomnak egy népiskolája és középiskolája. *Mind a két iskolát rendkívül sok zsidó gyermek látogatja. Sőt: az ő tandijaik képezik az iskola jövedelmének egyik legfontosabb forrását.* Éppen a multkor volt olvasható, hogy a magyarországi Hitler-mozgalomban az iskola egyik tanereje mint arcél-harcos mutatkozott be egy fulmináns, hitlerizmustól telített beszéddel.

Tolerancia ide, tolerancia oda, az már mégis megbotránkoztató, hogy ilyen iskolában tömegesen vannak zsidógyermek. Nemcsak a Pesten tartózkodó külföldi zsidók járatják ebbe az iskolába gyermekeiket, hanem pestiek is. Természetesen ez az eljárás nem nélkülszavú a proccoló eljárás jellegét. Mert ha valaki németre akarja taníttatni a gyermekét, nem szorul rá, hogy éppen ebbe az iskolába adja. A fővárosi iskolák és különösen a zsidó iskolák állanak oly nivón, mint a Reichsschule. Igaz ugyan, hogy ennél a német iskolánál az alkalmazott tanerőknek a magyar kollegáiknál legalább 50 százalékkal több fizetésük van, de hol van az megírva, hogy a pesti zsidóságnak és a Pesten tartózkodó külföldi zsidóságnak kell ahhoz hozzájárulni, hogy szép fővárosunkban jól érezzék magukat a Hitler-

rajongók. Ezekben a német iskolákban egyetlen egy zsidó sincsen alkalmazva s így a zsidó becsület megkívánja, hogy in camera caritatis megszervezze a zsidóság azt a mozgalmat: Ki a zsidó gyermekekkel ebből az iskolából! Ne várjuk, amíg esetleg az iskola vezetői mondják majd ezt, előzzük meg egy önérzetes gesztussal és könnyen megszervezhető akcióval.

E tekintetben a zsidó hitközségnek kellene előljárni, a rabbik is megtehetnék e téren kötelességüket. Fel kellene világosítani a szülőket, hogy szégyen ilyen időben megtagadni a szolidaritást. Talán lehetne ezzel kapcsolatban a zsidó iskolákban intensivebbé tenni a német oktatást. A hitközség esetleg bizonyos fokú szankciókkal (adóemelés, hittandijak fokozásával) rábirhatná a szülőket annak megtevésére, amit a zsidó becsület megkíván. Egy ilyen mozgalommal nem sértjük Magyarországon senkinek az érdekét, ilyen akció ellen senkinek sem lehet kifogása, hiszen azt talán Hitler sem kívánja a magyar zsidóktól, hogy a hitlerizmus előretolt hadállását, amilyen a pesti német birodalmi iskola, a zsidók tartsák fenn tandijhozzájárulásukkal.

~~~~~

Dr. Hévesi Ferenc:

Zsidó élet Amerikában

II. Felekezeti árnyalatok

Az amerikai zsidóság rendkívül érdekes képét mutatja a szétagoltságnak és egységnek. Az állam fundamentális liberalizmusa, mely egyrészt tökéletesen keresztülviszi az egyház és állam szétválasztását, másrészt a legteljesebb vallásszabadságot biztosítja, lehetővé teszi a legkülönbébb vallási szekták felburjánzását. Az állam nem támogatja, de nem is gátolja a vallás szabad gyakorlatát, a felekezetek létesülését, az egyházak propagandáját, a hitközösségek mozgalmait, szakadásait és egyesüléseit. Ez az oka annak, hogy ma Amerikában 450 szekta van, mely szám egyre gyarapszik új alakulásokkal. Vannak ókatolikusok, új katolikusok, szabad katolikusok, püspöki és presbiteriánus anglikánok, lutheránusok és kálvinisták, methodisták, quakerek és shakerek, bahaisták, christianscience-hívők, new-thoughtisták, mormonok, adventisták, seventh day adventisták, szombatosok, baptisták, anabaptisták, Billy Sunday-isták, Angelus-templisták, ördög-

űzők, Community Church-, Divine Paternity-hívők, free fellowship-felekezetűek és még tömegével a szekták, amelyeket nem győznénk felsorolni.

Sokkal kellemesebb képet nyújt a zsidóság, mert felekezeti tagoltsága voltaképpen csak három főcsoportot mutat, amelyek mellett még egy-két újabb elágazódás szerepel és emellett a szétágazódás mellett olyan erős lelki egység kapcsolja össze a zsidóságot, mely szinte párját ritkítja. Nem is lehet zsidó szektákról beszélni, inkább árnyalatokról, bár amint a *reform* tárgyalásánál látni fogjuk, vannak fundamentális különbségek is.

A zsidóság tetemes része orthodox. A több ezer orthodox község az *Union of Orthodox Jewish Congregations* szervezetében tömörült. 1896-ban alakult a Rabbi Isaac Elchanan Theological Seminary, az orthodox papképzés céljaira, ma az 1927. május hó 1-én alapított *Yeshiba College* is bocsát ki rabbikat, bár az intézet célja életpályára való tekintet nél-

kül vallásos embereket nevelni. Az orthodoxia maga is temérdek árnyalatot foglal magában. A legszélsőségesebb buzgóságtól, a legmérsékeltebb irányig megtalálhatjuk keretében a legkülönfélébb felfogásokat, templomi és rituális szervezettséget. Vannak orth, hitközségek, melyeket mi nálunk *neológ*nak neveznénk. Ez esetben inkább a reformmal szemben jogosult a *hagyományhű* elnevezés.

A középárnyalat, mely a Pesti Izr. Hitközség irányát képviseli odakünn, az *United Synagogues* szervezetében tömörült zsidóság. A Grätz és Philippsohn által képviselt esztétikai és tudományos zsidó irány volt az alapítók eszménye. Szép istentisztelet, mely a modern ember lelkére hatást tud gyakorolni és emellett komoly vallásosság és a hagyományok fokozott gonddal való megőrzése a célkitűzés náluk. Rabbiképzőjük, mely nagy tudósok vezetése alatt gyönyörű eredménnyel működik: a *Yewish Theological Seminary*.

A harmadik irány a *reformzsidóság*. Az amerikai reform Charleston városában (South-Carolina állam) keletkezett függetlenül az európaiótól, bár 10 évvel később 1825-ben. Ekkor alapította Isaac Harby (a marokkói Arbib család sarja) a *Reformed Society of Israelits* egyesületet, melynek ötven tagja volt.

Később a német reform iránya érvényesült, 1843-ban 15 német származásu előkelő ur New-Yorkban *Cultus-Vereint* létesít, melynek angol nevet is adtak: *Emanuel Society*. Célul tűzték ki: *to introduce an improved form of divine Service* — bevezetni egy javított formáját az istentiszteletnek.

Nem elégedtek meg a Harby-féle reformmal, mely bevezette az orgonát, rövidített liturgiát és a *family pew*-t, a családi páholyt a templomban (t. i. hogy férj, feleség és gyermekek együtt ülnek), hanem radikálisabb istentiszteleti, sőt hitelvi változtatásokat óhajtottak. Érdekes magyar vonatkozások is találhatóak a reform történetében, így részben magyar származásuak, részben Magyarországon is működtek a reform következő szószólói, rabbijai: Hirsch Sámuel (1852-ben Budapesten működött), Benjamin Szold, Adolph Hübsch, Alexander Kohut (székesfehérvári, pécsi, nagyváradai rabbi, világhírű szónok, az *Aruch Completum*

szerzője) és David Einhorn (aki bajor származásu volt, de valószínűleg rokona Einhorn Ignácnak, az első magyar reformhitközség alapítójának és hitszónokának, ki később *Horn Ede* nevet vett fel és államtitkár lett).

A reformzsidóság rabbiképzője a cincinnati-i *Hebrew Union College*, melyet reformszervezet, az *Union of American Hebrew Congregations* alapított. Jellemző a *hebrew* szó, melyet a szerintük rossz hangzásu *jew* — zsidó szó helyett euphémia céljából használnak. U. i. az angol nyelvben ez az ige *to jew* annyit tesz, mint *csalni*, Kétségtelenül kellemetlen összhangzás, de nem indokolja a „héber” kifejezéssel való kiküszöbölését a *jew* szónak, annál kevésbé, mert hiszen a reform kiküszöbölti liturgiájából a héber nyelvet és ennél fogva nem jogosult arra, hogy magát hébernek nevezze.

Az 1869-iki philadelphiai és az 1885-iki pittsburghi kongresszusok az alábbi fontosabb pontozatokban állapítja meg a reform lényegét:

„Izrael messiási célja *nem a zsidó állam helyreállítása* és elzárkózás a többi népektől, hanem az *összes népek szövetsége* az egyetlen Isten ismeretében; az emberiség egyesítése, felemelkedése tisztaságban és szentségben.

Izrael önállóságának megsemmisülése nem tekinthető bünökért járó bünhődésnek, hanem küldetés, misszió forrása, melynek célja az emberiség nevelése Isten akarata szerint.

Az ároni papi törzs és az áldozati kultusz nem ideiglenesen szünetel, hanem végleg megszüntetendő.

A test feltámadása nem zsidó hittétel.

A héber nyelv használata, melyben az isteni kinyilatkoztatás csodálatos kincsei adattak, korlátoztassék azok tudása, vagy nemtudása szerint, akik számára az istentiszteletet tartják.

A zsidó anya fiugyermeke születése tényénél fogva zsidó, körülmetélés nélkül is.

Házasság és válás ügyeiben az állami törvény mérvadó. (*Philadelphia*)

A biblia emberi alkotás és kritika tárgyává tehető.

A természettudomány a legjobb út Isten ismeretéhez.

A mózesi törvény palesztinai ősi viszonyokra vonatkozott, ennél fogva ben-

Dr. Hajdu Miklós:

Igehirdető Vészi József **Egy tanítvány jegyzetei a mesterről**

A zsolttáros kor koronájával ékes Józsefnek akkor régen, nagyon régen Benjáminka voltam. Több mint harmincöt éve, hogy a régi, dicső Budapesti Napló szegényes Erkeluccai szerkesztőségének gázlángjánál napról-napra nekem diktálta Vészi József a hires-nevezetes (v) vezércikkeit. Események voltak ezek a cikkek és persze büszkévé tett, hogy én írhattam kéziratba, amit (v) kis ketrecében fel-alá járkálva szónokolt.

És olvasom a Pester Lloydban a héten, hogy Fehérváron felszentelték a Prohászka Ottokár fogadalmi templomot. A nagy Ottokár püspök emlékezetének templomában ki rakta le vajjon az első alapkövet? (Ezt a mindentudó Pester Lloyd se tudja.)

Teológiai tanár volt még akkor — harminc évvel ezelőtt — Prohászka Ottokár a primási szemináriumban Esztergomban. Talán a harmadik munkáját írta, új könyvének „A diadalmas világnézet” volt a címe. Vészi József mindent elolvasott, ifjú költőt, novellistát, vidéki tudósító levelét, vármegye-házi dijak panaszát, teológust, katolikus papot, protestáns igehirdetőt, rabbit, szabadgondolkodót, mindent, és egy este vezércikket diktált nekem Ottokár papról, meg az új könyvéről. Ünnepelte a primási szeminárium tanárát és meghirdette, hogy: Prohászka Ottokár nevét előriában és magasztalásban fogja ismerni az egész ország! Ekkor rakta le Vészi József az Ottokár-templom első alapkövét.

A diadalmas világnézet azonban indexre került és (v) a szabad gondolat szárnyalásának lobogásában

igazságainak védelmére. Meghirdette már Prohászka Ottokár dicsőségét és most felnyitotta újból könyvét és hirdette gondolatának, eszméinek igazát. A gondolat és eszme szabadságának védelmében megszilárdította Prohászka Ottokár dicsőségének fundamentumát.

Ez harminc éve történt. És ahogy (v) odaállott bátran, megnemalkuvó rendithetelenséggel, szívvél és lélekkel Prohászka Ottokár igaza mellé, ugyanígy védelmezte meg Bartha Miklós ellen a zsidóságot, amikor „Kazárföldön” című könyvében a nagybirtok hegemóniájában senyedő ruténok minden baját Bartha a szegény zsidó terhére írta. Hadakozott elszántan Bartha Miklóssal, — hogy aztán elsőnek állott Prohászka Ottokár bölcselmi írja alá azt a kegyelmi kérvényt, amely a nagy publicista súlyos államfogságának enyhítését kérte a királytól.

Gyötrelmes köznapok bajaiban a dicső, szép Budapesti Napló viharokon hányt-vetett bárkáján szünetlen lobog Vészi József lelkesége. Akkor is, amikor Lóránt Dezső hozza számunkra (több, mint harminc éve ennek) a váradi új zsidó iskola avatóbeszédét, mesterünk, dr. Kecskeméti Lipót retorikai remekét. Kezembe adja a váradi beszédet és én, a fiatal íródeák, mámoros lelkeséggel, boldogon írok a váradi munka-apoteozisról, Kecskeméti Lipót feledhetetlen megnyilatkozásáról. És kezembe adja a veszprémi Köves és Boros könyvesboltosok új imakönyvét, a Mirjamot. Erre a költőre figyelniünk kell! — mondja nekem, és megismétli ezt dr. Weiszbürg Gyula pesti kispap

előtt is, akivel együtt hétről-hétre a Vészi-ház vendégei vagyunk. (Igaz van, felfigyelünk Kiss Arnold szavára és a szerény kis vidéki imakönyv, amelynek első betűit a kilencvenes években kaptuk, immáron a nyolcvanadik kiadás felé jár.)

De ugyanígy észreveszi Vészi József a Mágocson megjelenő Magyar Zsinagógát és mutatja a Lebovits József mágocsi főrabbi szemléjében Perlsz Árminnak, a lugósi Hevesi Simonnak, a kaposvári Herzog Mánónak, Fényes Mórnak, Kálmán Ödönnek, Venetianer Lajosnak, Pfeiffer Izsáknak, meg a többieknek a beszédei. — mindenmindent elolvas. Az óbudai választás izgalmaiban nagyon megszereti Illés papot, de Adler Illés mellett ugyanazzal a szeretettel barátkozik az óbudai plébánossal is.

A harcos vezér: költőnek és prófétának elhivatottságával szól népéhez. A jeruzsálemi szentély két oszlopa, a Jakim és Boáz alatt áll mindig: az örök hit örök tüzként lobog lelkében.

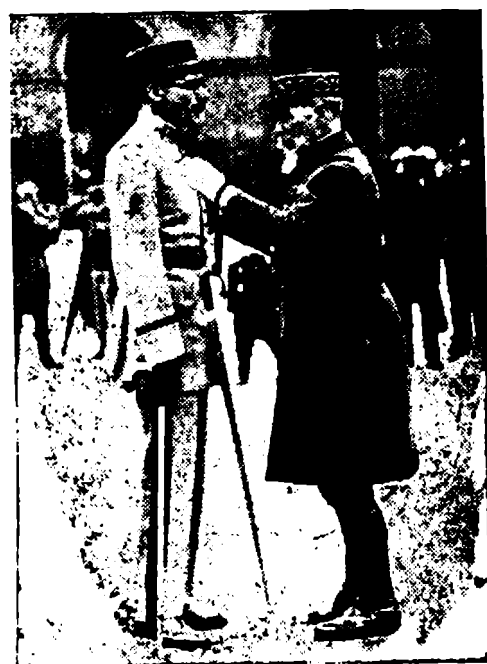
... Kora reggeltől napestig ott ül Vészi József Jom Kippurkor a mi templomunkban. Nem mozdul el helyéről és én Mincha-szünetnek idején már Jom-Kippur napján köszöntöttem. Most is más és más fajta az én mázl tovom, mint a profánoké, irótársaimé, a Mester száz meg száz tanítványáé. Én Vészi Józsefet nem hetvenötös születésnapján, de ötvenesztendő fordulóján köszöntöm annak a napnak, amely napon chupó alá állott a legeslegszebb Keményffy-leánnyal. És hódolattal csókolom a kezét — Vészi József-nénak.

A német vezérkar hosszú fejezetben foglalkozik egy zsidó hadnagy hőstetteivel

Pázmándy Dénes írja „A Mai Nap”-ban: A múlt héten lélekemelő jelenetnek volt tanuja a párisi rokkantak palotája. Egy Lévie nevezetű hadnagyot nagy ünnepséggel dekorált Gouraud tábornok-kormányzó, még pedig a becsületrend nagykeresztjével. Sohasem történt meg eddig, hogy egy hadnagy ilyen magas kitüntetést kapjon, mely rendszeren csupán csak a hadsereg legfőbb rangú tisztjeinek jut ki. De ez a Lévie (aki zsidó) olyan vitéz volt, aminő ritkítja párját, sőt, talán sohasem fordult elő. 1914-ben, mint 19 éves fiatal ember belépett a hadseregbe és mindjárt az első ütközetek egyikében súlyos sebet kapott. Mikor gyógygult, ismét jelentkezett és másodszor is megsebesült. Verdunnél ő volt 1916-ban a legutolsó tiszt, aki Douamont várát védte. Itt mind-

két szemvilágát elvesztette és tizenkilenc társával német fogságba került. Most, hogy a német vezérkar

Le lieutenant Levie décoré par le général Gouraud.

kiadta Verdun ostromának hiteles történetét, egy fejezet Lévie hadnagy hőstetteit emeli ki. Erre történt a francia kormányak adomá-

OLVASOM,...**NEM OLVASOM...****Olvasom**

hogy Spolarich híres éttermét, amelybe egykor kutyanak és zsidónak tilos volt a bemenet, elárvereztették a háztulajdonos ferencrendi atyák. Ezzel az esettel kapcsolatban sok mindenről lehetne elmélkedni, például arról, hogy az éttermet már az se menthette meg a pusztulástól, hogy Spolarichék nyilatkozatában revideálták álláspontjukat s ettől kezdve a Spolarichék bírsztekjét és sertécsülkét a legnagyobb felekezeti egyetértésben fogyasztották a keresztények és zsidók. Hangsúlyozzuk, a Spolarich étterem nekrológiájában sok mindenről lehetne írni, de mi mégis csak egy dolgon mészázunk el. Azon nevezetesen, hogy a Magyarságék mit szóltak volna ahhoz, ha Spolarichot nem a ferencrendi atyák árverezik el kiméletlenül, hanem például egy — Fekete Jenő? Nem is jó gondolni rá, hogy a kitűnő lap, mely a ferencrend gesztusát illő tisztelettel és hallgatással fogadta, milyen ék-telenül felzudult volna a zsidó háziúr „gonosz, bosszusugallta, embertelen” eljárása ellen.

Nem olvasom

Kiss Arnold nagyszerű satirikus novellát írt „Egy bankett” címen. Az új bankett-szezon elején időszerű, hogy miképpen vonultatja fel előttünk kifigurázva a hitközségi banketteket. Felismerjük a stentori hangu főrabbit, a plátói szerelemről filozofáló lelki pásztort, de nem tudjuk, ki lehet a tósz-tester: Backlövő Louis. Tudomásom szerint

nincs a felekezeti életnek egy vezetője sem, aki hajlandó volna elismerni, hogy ő Backlövő és nem ismerek felekezeti vezetőt, aki a Louis nevet viseli.

Olvasom

A kormány által elrendelt trafik-revizió során eddig több mint 100 álláshalmozónak a trafikjogát vették el. Valahányszor az utóbbi időben trafik-, italmérési-, mozi-revizióról hallottunk, mindjárt gondolnunk kellett arra, mennyi zsidó károsodik általa. A mostan folyó trafik-revizió során azonban a zsidó trafik-engedményesek száma nem fog fogyni, legfeljebb emelkedni.

Nem olvasom

Huzamosabb gyengélkedés után ismét funkcionált Tkatsch Izrael főkantor a Rombach utcai templomban. Nagy szeretettel köszöntötték. Az üdvözlés nem csak a kiváló funkcionáriusnak szólt, hanem a derék, jótékony embernek. Ezt külön ki kell emelni. A régi zsargon közmondás szerint: „K'le Kajdes stammen fien Nemerev”, azaz: a hitközségi alkalmazottak a „Nehmer”-ekből valók, nem pedig a „Géber”-ekből, sőt nálunk vannak már előljárók is, akik cilinderben reprezentálni ugyan akarnak, de jó célra adakozni, arra nem viszik a szívük, talán a zsebük sem. Annál szebb, hogy Tkatsch főkantor közismert „baal'edok” és méltón sorakozik Dinner, Fenyves, Kunstädter, Landesmann, Weisz, az ő templomi előljáróinak nemeslelkűségéhez.

Olvasom

Vácon egynéhány orthodox ember szégyen embereket foglalkoztató iparcikkeket gyárt. „Avodasz Izrael” címen értesítőt is nyomattak. A legutóbbi számban dr. Grossmann Frigyes munkatársunk igen megszívlelendő cikket irt ilyen címen: Országos Zsidó Gazdasági Tanács alakítása.

Nem olvasom

November 11-én, Márton napján a liberális eléri ize finomodásának a legmagasabb pontját. Ezzel a régi tapasztalattal függ össze, hogy a pozsonyi zsidók ezen a napon jobbágyi hódolatok jeléül gyönyörű libákat szállítottak a bécsi Hofburgba. Hová tűntek ezek az idők? Visszasóvárogjuk-e őket? A Messiás eljön, ha nem is számárháton. Jöjjön vissza a békebeli szép korszak — Márton-libák nélkül.

Nem olvasom

A német zsidók birodalmi szövetsége felhívást intézett a német zsidósághoz, hogy a november 12-iki választáson a Hitler-listára szavazzon. Ezzel kapcsolatban eszembe jut a modern német jogtudomány egyik leghíresebb tudósának, Keringnek egy értekezése, melyet 25—30 évvel ezelőtt olvastam. Kering itt megállapítja, hogy a római Pandecták legtömörebben klasszikus tétele: *coactus volui*, ami magyarul azt jelenti, hogy: kényszerítve akartam. Mellesleg megjegyzem, hogy az Kering által említett tétel pendantja a Talmudban is erőfordul, persze nem ilyen tömören. A Talmudban ez a tétel így hangzik: *Kényszerítik, amíg azt nem mondja, hogy: akarok . . .*

Olvasom

A német kormány engedélyével megalakult a zsidó kúturegyesület, amelynek szabad zsidó művészekkel előadatni, de kizárólag zsidóknak Beethovent, Schübertet, Lessinget. A nagy világkultúrának szégyenpadjának van szánva. De megszűnik az lenni, ha a vezetők arra törekednek, hogy

ne zsidók kulturális egyesülete legyenek, hanem a zsidó kultúra egyesülete.

Olvasom

A német Centralverein lapja elégtétellel mutat rá arra, hogy Hitler október 24-én tartott nagy beszédében különbséget tesz belföldi és bevándorolt lengyel zsidók között. Szomorú naivitás ez az illető lap részére. Nem tudja, hogy a „galiciai” olyan kaucsuk fogalom, mint az „árja” megnevezés. Árja tudvalevőleg a legutóbbi hivatalos német magyarázat szerint azt jelenti, ami nem zsidó, árja tehát a sárga japán, a fekete néger, a vörös indián. Galiciai viszont az, aki nem árja, tehát az a német zsidó is, akinek valamelyik elődjét esetleg még 1096-ban ölte meg egy keresztes hitlerista vitéz.

Olvasom

Egy német zsidó tudós hölgy, a hamburgi Annie Mainz most rehabilitálja a férfiakat, akik nem hordanak jeggyűrűt, nemcsak az orthodoxokat, akik a gyakran előírt rituális kézmosás miatt nem viselik a házasságuk e szimbolumát, hanem a neológ férfiakat is. A tudós hölgy kideríti, hogy régebben még a zsidó asszonyok se viselték a jeggyűrűt, mert nem is viselhették, mert a jeggyűrűk olyanok voltak, hogy nem állottak csupán erénykarikából, hanem a köhelyén egy kis házikó volt, kidomborítva, ez a házikó a jeruzsálemi szentélyt ábrázolta. Ilyen gyűrűt természetesen nem is lehetett hordani állandóan. Látjuk tehát, hogy a jeggyűrű nemhordással is úgy van, mint az egyszerű tudós ember mondotta az amoorecnek: „Ha maga tanulná a vallástörvényeket, akkor bámulna csak, hogy mi minden van megengedve.”

Olvasom

La Guardia, az új newyorki polgármester megválasztását a több mint kétmilliónyi newyorki zsidóság nagy meglelégedéssel üdvözölte. La Guardia megválasztása után a vezető newyorki zsidó lapnak, a „Jewish Morning Journal”-nak kijelentette, hogy a

hitlerizmusnak meggyőződéses ellensége és teljes erővel küzd a „gonosz hatalmak ellen, amelyek faji és vallási kérdésekkel akarják egymás ellen úszítani az amerikai polgárságot.”

Olvasom

A Hoemesz című erdélyi orthodox ujság megjelenése alkalmából tréfásan foglalkoztunk az „Olvasom” rovatával és azt állapítottuk meg, hogy nem egyéb, mint a Szombat „Olvasom — Nem olvasom” rovatának körülmélt szülötje. E megjegyzésünkre a lap rovatvezetője egy mérges förmedvény-nyel válaszolt. Ha igaz, hogy az intelligencia jele, hogy mennyire érti az ember a tréfát, úgy X. munkatárs részére ki kell állítani az intelligencia-nélküliség szegénységi bizonyítványát. Ha leleplezi majd inkognitóját, akkor megállapíthatom, hogy valóban nem olvasta-e soha a Szombatot és akkor azt is megtudhatom, hogy ismeretlennel álllok szemben, vagy olyannal, akit nem akartam ismerni az életben. Soráiból azonban kiderül, hogy fiatal korában, ha nem is tanult derech erecet, azaz modort, mégis tanult valamit a Talmúdból. Így tehát tudja: „seker én ló raglájim”, a hazugságnak nincsenek lábai, de az emesznek vannak. Sajnáltnám azonban, ha a Hoemesznek csak

ilyen „ló raglájim”, azaz X-„ló”-lábai volnának. A lapnak egyébiránt sok szerencsét kívánok, különösen azért, mert megtudtam, hogy szerkesztője veje a tordai főrabbinak, az erdélyi orthodox országos elnöknek, aki viszont Diósi Jenő, a Budai Izraelita Hitközség nagyérdemű és népszerű főjegyzőjének a nagybátyja. Végzem tehát a próféta szavának variációjával: Hoemesz v'hasolajm cho-vu" — „Szeresse a Hoemesz a békét”, amelyet veszélyeztet mindenféle fura és kúsza írás, amilyen a szóbanforgó is.

Néhány utólagos megjegyzés a GFB ügyhöz

Most, mikor már lecsendesedtek a hullámok a GFB-ügyben, politikamentesen megkérdezhetjük: mánistánu, miben különbözik: ha Waislovich Emil bezárja híres szállodáját túlzott adózás miatt, akkor ünnepelik, mint nemzeti hőst, ha ugyanezt teszi Fekete (Schwarcz) Jenő, akkor megszólal a kórus: crucifige. A lényegről annál kevesebbet beszéltek, vajjon lehet a felárat haszonnak minősíteni és megadóztatni. Érdekes megjegyzéseket fűz e kérdéshez egyik felekezeti laptársunk:

A nagy port felvert GFB-ügy, mint olyan eddig nem érdekelt bennünket. Nem bocsátkoztunk annak

vizsgálatába, igazán volt-e a Guttman és Fekete cégnek, amikor a szerinte igazságtalan adókiivetés miatt üzeme fennállását látta veszélyeztetve és ezért — mint ultima rációt — az üzem beszüntetését helyezte kilátásba — kényszerből.

A Magyarország azonban jónak látja ezt a kérdést „zsidó” ügynek beállítani és országos bojkott-mozgalmat indít a cég ellen. Az akció céljaira felhasználja a rendelkezésre álló társadalmi szervezeteket és „repül a nehéz kő, ki tudja, hol áll meg?” . . .

Bojkott . . . zsidó ellenes garnirunggal feltálatva. . . Ezen a ponton a GFB-ügy már bennünket is

HIREK

BIRÓ GÉZA KITÜNTETÉSE. Lázár Andor igazságügyminiszter a napokban adta át Biró Géza miniszteri tanácsosnak a *signum laudis*-t, amellyel a kormányzó nyugalmabonvónulása alkalmából tüntette ki. Az igazságügyminiszter a minisztérium összegyűlt tisztviselői kara előtt meleg szavakkal méltatta azokat az érdemeket, amelyeknek elismerését jelenti a legmagasabb kitüntetés és Biró Géza miniszteri tanácsost, — akit különben egy évvel ezelőtt szolgálati idejének lejártá után egy ízben a minisztertanács már visszatartott — mint a kötelességteljesítés, megbízhatóság, szorgalom, szakmai hozzáértés és köztisztviselői lelkiismeretesség példaképét állította a tisztviselői kar elé. Ezek után úgy az igazságügyminiszter, mint a minisztérium tisztviselői kara meghatottan vett búcsút Biró Gézától. A budai Chebra Kadisa elnökének kitüntetését az egész magyar zsidóság osztatlan örömmel fogadta.

FEHÉR ARTUR JUBILEUMA. Nem egy szokványos jubileum színhelye lesz e hó 25-én a Zeneakadémia nagyterme. A fővárosi zsidóság előkelősége ad találkát egymásnak ezen az estélyen, hogy méltóan ünnepelje nagy művészet pályájának huszonöt éves fordulóján. Fehér Artur érdemeiről, zsidó szemszögből nézve művészi munkáját, annyit irtak már a különböző lapok, hogy akár olvassuk, akár nem olvassuk, úgy is tudjuk, hogy ő nagy érték nekünk. A jubileum sikere a zsidóság sikere s a jubilánsban önmagát ünnepli, mert a könyv népe nem hagyhatja cserben a betű, a szó, a gondolat művészi propagálóját. Sok Fehér Arturra volna szükségünk, de sajnos, művészeink, ha már egy kicsit felkapaszkodtak, szeretik cserbenhagyni a vallásukat, vagy jobbik esetben nem dicsekedni vele. Fehér Artur még a martírumságot is vállalta s emberi mivoltát is kell, hogy meglássuk és ünnepeljük, nemcsak ritka művészetét.

A BUDAI IZRAELITA NŐEGYLET e hó 9-én, csütörtökön d. e. 11 órakor ünnepélyesen avatta fel II. Csalogány u. 13. sz. alatti harmadik szeretetotthonát. Az Otthont, a Nőegylet választmányának egyhangú elhatározására, a Nőegylet

nagyrabecsült és kiváló elnökasszonya iránti ragaszkodás jeléül Paula-Otthonnak nevezi. Addig is, míg a Budai Izr. Nőegylet azon helyzetben lesz, hogy valamennyi intézményét székházában egyesítheti, a nyomort és szenvedést úgy óhajtja enyhíteni, hogy kisebb otthonokba helyezi el védenceit. Ily módon sikerült már 51 elaggott nőt elhelyezni és ezeket minden ápolásban és ellátásban részesíteni.

Jelentékeny támogatást jelentene a Budai Izr. Nőegylet részére, ha az egyesület jótévi felelegükből az öregeket akár közvetlen naturaliak küldésével, akár új tagok szerzésével támogatnák, mert az intézményeket elsősorban a befolyó tagdíjakból kell fenntartani. A szeretet-otthonok: II. Hatlyú u. 10.; II. Csapláros u. 4; II. Csalogány u. 13. szám alatt működnek. A Nőegylet azonkívül népkönyhát tart fenn és ezek részére szívesen fogadná el a zsidó nemes szivektől akár természetbeni, akár pénzübeli segítségüket. A természetbeni segélyek tekintetében főleg: zsir, liszt, só, cukor és hüvelyesekre volna szükség.

A Nőegylet azon kéressel fordul mindazon hittestvérekhez, akiknek feleslegük van, juttassanak abból nyomort szenvedő embertársaiknak és a küldeményekért az Egyesület vezetősége levelezőlap vagy telefoni értesítésre szívesen elküld. A Nőegylet titkári hivatala II. Fő-utca 12. sz. alatt van és telefonszáma 52-4-81.

HARMINC ÉVES HÁZASSÁGI ÉVFORDULÓ. Fenyves Ignác ker. tanácsos, a Rombach-utcai templom előljárója és neje november 8-án ünnepelték házasságuk 30. évfordulóját. A fővárosi zsidó társadalom széles rétegei keresték fel üdvözlő soráikkal a lelkes zsidó házaspárt, amely folytatja azokat a nemes zsidó tradíciókat, amelyek úgy Fenyves Ignác, mint neje szüleinek házában otthonosak voltak. Fenyves Ignác apósa, a szombathelyi hitközség elnöke volt és az ő elnöksége alatt épült a mai nagy templom. Sógora, Adorján Andor, a Párisban élő kiváló magyar író. Fenyves Ignác és hozzá méltó neje minden jótékony intézményben igaz áldozatkészséggel vesz ki részüket, házassági évfordulójuk alkalmával különös szeretettel fordult az általuk támogatott szegények felé.

LÁSZLÓ BÉLA ÜNNEPELÉSE. László Béla, a Magyar Illatszert és Háztartási-cikk Kereskedők Orsz. Egyesülete társelnökét a Kormányzó Ur őfőméltósága, m. kir. kormány tanácsossá nevezte ki. Hosszú évek komoly, odaadó és eredm.

nyes munkássága, melyet különösen az Illatszerezsz Otthon létesítése érdekében kifejtett, méltán kiérdemelte ezt a kitüntetést. — Rövidesen átadják rendeltetésének ezt az Otthont, melyben a megrokkant és a munkaképtelen illatszerezszek aggkorukban és munkaképtelenségük esetében otthont fognak találni.

László Béla, aki ma saját szakmájában fogalom, akit ismernek és elismernek az ország határain túl is a szakemberek, egyúttal hitfelekezetünk önértékes és lelkes hívője. Mint katoná a háborúban nagy bátorsággal vett részt, számos kitüntetést kapott, ezek között a vaskoronarendet, és amit kevés ember mondhat el magáról, a Hófer jelentés megemlékezett egy ízben rendkívüli és hősiességéről. László Béla komoly és jó zsidó érzésű tagja felekezetünknek és részt kér és részt vesz a hitközségi munkában. Így tagja az iskolaszéknek, úgyszintén az adófelszólamlási bizottságnak, melynek szaktudásával sok időt szentel. Támogatja ezenkívül a jótékonyági intézményeket és ezért kitüntetése alkalmával a pesti zsidóság tisztelettel üdvözölte.

ELŐADÓEST. Margarethe B a c h, a kiváló bécsi előadóművésznő, aki nagy sikerű rádió-estélyeiről ismeretes a pesti közönség előtt és aki Amerikában rendkívüli sikereket aratott, szombaton, e hó 18-án, este 7 órakor e l ő a d ó e s t é t tart a Pesti Izr. Hitközség Goldmark-termében (VII. Wesselényi utca 7.)

A VAC a kézilabda bajnokság élén és a válogatott csapatban. A Vivó és Atlétikai Club jeles kézilabda csapatának három tagja: Salgó Endre, Frischmann Endre és Engel Lajos részvételével tartotta meg a Magyar Kézilabda Szövetség válogatott mérkőzését az osztrákok ellen és a VAC játékosainak nagy része volt az elért szép eredményben. A VAC kézilabda csapata most vasárnap, a tavalyi bajnok Elektromos csapatot szép küzdelemben 6:5 arányban legyőzte s ezzel jogosan aspirál a bajnoki címre, melynek listáján immár három abszolút ponttal vezet. Az Elektromos meccsen a gólokat Breuer (4), Salgó, Auspitz dobták.

SZALAY: SZUHAY, KAMARASZINHÁZ. A sajtó és a közönség egybehangzó ünneplése mellett folynak Szalay László Szuhay-ának diadalmas előadásai a Kamarában. Sir és kacag az el-

bávozt közönség, s az ünneplő taps nem akar kifogyni. Szalay László megérdemeli minden ünneplést és támogatást, mert azok közé a kevesek közé tartozik, akik évtizedek óta rendületlen és sokat zaklatott hívei a liberalizmusnak. Keresztény létére megírta egy vaskos kötetben **A zsidónők történeté-t**, melyhez az előszót egy főrabbi írta. — A Szuhay a színházi évadnak legkimagaslóbb eseménye s sajtókritika és a közönség megnyilvánulása szerint, így hát aki Szalay László Szuhay darabját megnézi, az a legkellemesebben eltöltött este emlékével hagyja el a színházat.

A **REMÉNY** zsidó ifjúsági folyóirat első ifjúsági hangversenyét október hó 29-én tartotta meg a Goldmark-teremben. A hangversenynek nagy sikere volt. A Remény második zsidó ifjúsági hangversenyét november hó közepén rendezzi. A Remény új címe: Budapest, VII. Ajtósi Dürer sor 9. Félévi díj 3 pengő.

HELYREIGAZÍTÁS. Fábián Ferenc, a debreceni izr. hitk. kitűnő főjegyzője írja nekünk, hogy az általa szerkesztett „Izraelita Családi Naptár“-ban az a kifejezés „Nidducho“ nem fordul elő. Mídon ezen helyreigazításnak készséggel adunk helyet, az ahoz fűzött kritikai megjegyzés, mint sajnálatos elírás, természetesen el esik.

A Berliini Victoria Biztosító magyarországi igazgatósága és tisztviselői mély megilletődéssel jelentik, hogy

Spielberger Herman

ny. igazgató úr

e hónap 4-én elhunyt.

A megboldogultban, aki intézetünkönél több mint három évtizeden át működött, kiváló munkatársunkat és barátunkat veszítettük el.

Emlékét mindig kegyelettel fogjuk megőrizni!

Temetése e hó 5-én, vasárnap d. u. 3 órakor volt a rákoskeresztúri orth. zsidótemetőben nagy részvét mellett.

Felolő szerkesztő és kiadó: Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE, Budapest, VI. gr. Zichy Jenő u. 43.

Telefon: Aut. 27-1-35. — Az előfizetés ára: egész évre 30 pengő, egyszerű papíron 20 pengő.

Neufeld Zoltán (PANNONIA) nyomda Budapest, VII. Rombach u. 8. — Telefon: József 42-3-09.